Warszawa, 04-11-2024 r.

BIURO
RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich
Wojciech Brzozowski

IX.071.3.2023.ED

Pani
Maria Ejchart
Podsekretarz Stanu
w Ministerstwie Sprawiedliwości

Szanowna Pani Minister,

uprzejmie dziękuję za odpowiedź[1] na wystąpienie RPO z dnia 3 stycznia 2024 r. Wydaje się jednak, że w kilku – poniżej wskazanych – kwestiach niezbędna jest kontynuacja korespondencji.

1. Prawo do obrony

a. Widzenia

Wobec przedstawionego przez Panią Minister stanowiska, że dopuszczalne jest, ze względu na potrzebę zapewnienia porządku i bezpieczeństwa, realizowanie widzeń osoby pozbawionej wolności z obrońcą w pomieszczeniu, w którym zainstalowano kamerę telewizji przemysłowej, muszę wyrazić odmienny pogląd w tym względzie.

[1] Pismo z dnia 3 października 2024 r., DWOiP-II.053.1.2024.

Rzecznik Praw Obywatelskich wielokrotnie zajmował stanowisko, że realizowanie w pomieszczeniach objętych monitoringiem wizyjnym widzeń przez osadzonego z obrońcą, pełnomocnikiem będącym adwokatem lub radcą prawnym bądź przedstawicielem niebędącym adwokatem lub radcą prawnym, który został zaaprobowany przez Przewodniczącego Izby Europejskiego Trybunału Praw Człowieka do reprezentowania skazanego przed tym Trybunałem, nie spełnia gwarancji określonych w art. 8 § 3 oraz art. 215 § 1 k.k.w. W myśl przywołanych przepisów spotkania te powinny odbywać się bez obecności innych osób, a zatem również bez możliwości obserwowania ich przebiegu przez funkcjonariuszy Służby Więziennej za pomocą kamer monitoringu. Dlatego też zdaniem Rzecznika powoływanie się w opisanej sytuacji na art. 73a k.k.w., dotyczący monitorowania wskazanych w przepisie miejsc, nie jest trafne. Należy bowiem mieć na uwadze, że przepis ten ma charakter ogólny, zaś kwestie dotyczące zachowania tajemnicy adwokackiej zostały uregulowane w przepisach Kodeksu karnego wykonawczego odrębnie i stanowią lex specialis w stosunku do generalnego uprawnienia do stosowania kamer telewizji przemysłowej w jednostkach penitencjarnych. Z tego względu z art. 73a k.k.w. nie można wnioskować o postępowaniu w zakresie monitorowania spotkań objętych tajemnicą adwokacką. Tę kwestię regulują bowiem przepisy szczególne – wspomniany art. 8 § 3 i art. 215 § 1 k.k.w.

Rzecznik zdaje sobie sprawę, że monitoring w miejscu detencji przyczynia się do sprawniejszego nadzorowania osób pozbawionych wolności, rozwiązywania wielu spraw dotyczących bezpieczeństwa jednostki penitencjarnej i lepszego zorganizowania pracy personelu. Niemniej jednak przy podejmowaniu decyzji w omawianym zakresie muszą być brane pod uwagę również inne dobra, w tym przypadku – tajemnica adwokacka.

Nie można także pominąć, że kamera w pomieszczeniu, w którym odbywa się spotkanie z obrońcą, wzbudza zarówno w więźniu, jak i w prawniku przeświadczenie, choćby podświadome, o prowadzonej kontroli, co może zakłócić nieskrępowany

kontakt osadzonego z obrońcą. Charakter tego kontaktu ma kluczowe znaczenie dla skutecznego korzystania z prawa do obrony, a to z kolei jest niezbędnym warunkiem prawa do rzetelnego procesu. Dlatego realizacja tego prawa powinna być objęta szczególną troską ze strony organów państwa.

Tym samym Rzecznik Praw Obywatelskich nie może zaakceptować przypadków realizacji widzeń adwokackich w pomieszczeniach monitorowanych, nawet jeśli urządzenia akurat nie rejestrują dźwięku.

b. Kontakt telefoniczny

Realizacja prawa do obrony osób pozbawionych wolności następuje także przez kontakt telefoniczny z podmiotami, o których mowa w art. 8 § 3 k.k.w. Po wejściu w życie przepisów ustawy z dnia 5 sierpnia 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw[2] ta forma kontaktów z obrońcą uległa zdecydowanemu ograniczeniu.

Aktualnie obowiązujący art. 8 § 4 k.k.w. stanowi bowiem, że skazany pozbawiony wolności może korzystać co najmniej raz w tygodniu, w terminach ustalonych w porządku wewnętrznym obowiązującym w zakładzie karnym lub areszcie śledczym, z samoinkasującego aparatu telefonicznego do kontaktu z osobą, o której mowa w art. 8 § 3 k.k.w. W szczególnie uzasadnionych wypadkach, jeżeli wyznaczone terminy czynności procesowych wskazują na konieczność niezwłocznego skorzystania z samoinkasującego aparatu telefonicznego, dyrektor zakładu karnego lub aresztu śledczego udziela zgody na kontakt poza terminami ustalonymi w porządku wewnętrznym obowiązującym w zakładzie karnym lub areszcie śledczym.
W przypadku osób tymczasowo aresztowanych zastosowanie ma art. 217c § 1a k.k.w., zawierający analogiczne unormowanie.

Informacje uzyskiwane w toku prowadzonych w Biurze RPO postępowań wyjaśniających w sprawach indywidualnych ukazują, że sposób realizacji uprawnienia

[2] Dz. U. poz. 1855.

osób tymczasowo aresztowanych oraz skazanych, przebywających w warunkach zakładu karnego typu zamkniętego, do kontaktu telefonicznego z obrońcą ogranicza ich prawo do obrony. Ograniczenia w praktyce polegają na:

– zapisywaniu w treści porządków wewnętrznych prawa do wyłącznie jednej rozmowy z obrońcą w ciągu tygodnia[3];

– wskazywaniu konkretnego dnia tygodnia, kiedy możliwe jest realizowanie rozmów z obrońcą;

– powielaniu w treści porządku wewnętrznego jednostki kodeksowej częstotliwości „co najmniej raz w tygodniu" i interpretowaniu jej w praktyce jako „wyłącznie raz w tygodniu"[4].

Zdaniem Rzecznika Praw Obywatelskich limitowanie w ten sposób częstotliwości kontaktu telefonicznego osadzonych z obrońcą godzi w konstytucyjne prawo osób pozbawionych wolności do obrony. Dlatego też istnieje konieczność wprowadzenia zmian w tym zakresie.

Optymalnym rozwiązaniem jest wyznaczenie wszystkich powszednich dni tygodnia do kontaktu telefonicznego z obrońcą i umożliwienie realizacji rozmowy z obrońcą na wniosek osoby pozbawionej wolności. Co więcej, jeżeli danego dnia osadzony przeprowadził już taką rozmowę, to w tym samym dniu powinien mieć możliwość ponownego skorzystania z aparatu telefonicznego w celu kontaktu z obrońcą w godzinach wyznaczonych porządkiem wewnętrznym, jeżeli wyraża taką

[3] Zob. § 31 Zarządzenia Nr 68/2023 Dyrektora Aresztu Śledczego w Tarnowskich Górach z dnia 18 grudnia 2023 r. w sprawie ustalenia porządku wewnętrznego obowiązującego w Areszcie Śledczym w Tarnowskich Górach; § 11 Zarządzenia Nr 3/2023 Dyrektora Zakładu Karnego w Koronowie z dnia 20 stycznia 2023 r. w sprawie porządku wewnętrznego w oddziałach penitencjarnych w zakładzie karnym typu zamkniętego Zakładu Karnego w Koronowie; § 3 Załącznika Nr 9 do Zarządzenia Dyrektora Zakładu Karnego w Raciborzu Nr 110/2023 z dnia 21 kwietnia 2023 roku w sprawie ustalenia porządku wewnętrznego w Zakładzie Karnym w Raciborzu.

[4] Zob. § 24 ust. 5 Zarządzenia Nr 8/2023 Dyrektora Zakładu Karnego w Nowogardzie z dnia 23 stycznia 2023 r. w sprawie porządku wewnętrznego; § 25 ust. 6 Zarządzenia Nr 297/2022 Dyrektora Aresztu Śledczego w Lublinie z dnia 30 grudnia 2022 roku w sprawie ustalenia porządku wewnętrznego w Areszcie Śledczym w Lublinie.

chęć, o ile nie będzie to negatywnie wpływało na kwestie organizacyjne i naruszało prawa współosadzonych (a więc gdy inni osadzeni zrealizowali już swoje uprawnienie). Takie zasady jawią się jako niezbędne zwłaszcza w sytuacji, gdy osadzeni mają kilku obrońców w jednej sprawie bądź w związku z postępowaniami w kilku sprawach: karnych, cywilnych czy toczących się przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka.

Mając powyższe na uwadze, uprzejmie proszę o podjęcie działań w celu zapewnienia osobom pozbawionym wolności realizacji prawa do kontaktu telefonicznego z obrońcą w sposób wskazany powyżej.

2. Wykonywanie tymczasowego aresztowania w odpowiednim podmiocie leczniczym

Mam świadomość złożoności materii dotyczącej wykonywania tymczasowego aresztowania w odpowiednim podmiocie leczniczym, niemniej jednak istnieje potrzeba urealnienia listy więziennych podmiotów leczniczych, w których może być wykonywane tymczasowe aresztowanie. W tym celu niezbędna jest nowelizacja załącznika do rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 16 czerwca 2015 r. w sprawie wykazu zakładów leczniczych, w tym psychiatrycznych, przeznaczonych do wykonywania tymczasowego aresztowania oraz warunków zabezpieczenia tych zakładów[5]. W mojej ocenie z listy tej należy usunąć ambulatoria z izbą chorych każdej z jednostek, zaś listę szpitali przywięziennych – zaktualizować. Wśród wymienionych w załączniku podmiotów brakuje bowiem szpitala przy Areszcie Śledczym w Radomiu. Dotychczas wielokrotnie identyfikowane przez RPO błędy sądów, które wydając postanowienie o zastosowaniu tymczasowego aresztowania, wskazują jako miejsce realizacji izolacyjnego środka zapobiegawczego ambulatorium z izbą chorych, mogłyby zostać w ten sposób wyeliminowane.

[5] Dz. U. z 2019 r. poz. 349.

3. Przepustka losowa

Co do decyzji wydawanej na podstawie art. 141a k.k.w., pragnę raz jeszcze podkreślić, że Rzecznik stoi na stanowisku, iż dyrektor jest zobligowany pisemnie powiadomić osadzonego o sposobie rozpoznania wniosku w każdym przypadku, gdy złoży on go w trybie wskazanego przepisu. Wniosek taki nie jest rozpoznawany bezpośrednio po zgłoszeniu, zatem istnieje obowiązek wypełnienia dyspozycji § 8 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 września 2022 r. w sprawie sposobów załatwiania wniosków, skarg i próśb osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych. Stanowi on, że organ właściwy do załatwienia wniosku, skargi lub prośby zawiadamia pisemnie osobę składającą wniosek, skargę lub prośbę o sposobie ich załatwienia. Tego wymogu nie stosuje się jedynie do próśb i wniosków składanych osobiście w swojej sprawie przez osobę osadzoną w zakładzie karnym lub areszcie śledczym i załatwionych bezpośrednio po zgłoszeniu.

Dyrektor powinien uzasadnić negatywną decyzję, aby skazany mógł efektywnie zakwestionować ją wobec sądu penitencjarnego. W przypadku zaś pozytywnej decyzji dyrektor na piśmie powinien poinformować wnioskodawcę o warunkach realizacji tzw. przepustki losowej, tj. wskazać ewentualne środki ochronne, które będą zastosowane podczas konwojowania (np. odzież skarbowa, środki przymusu bezpośredniego).

Służba Więzienna zajmowała już stanowisko zbieżne z prezentowanym wyżej. Zastępca Dyrektora Generalnego Służby Więziennej w piśmie z dnia 30 maja 2019 r. skierowanym do Rzecznika[6] wskazał, że pisemna informacja o sposobie realizacji konwoju z pewnością przyczyni się do możliwości rozważenia przez osadzonego, czy w danych okolicznościach będzie on nadal chciał skorzystać z takiej formy przepustki. Poinformowano przy tym, że stanowisko to zostanie przekazane dyrektorom okręgowym Służby Więziennej w celu ujednolicenia zasad wydawania decyzji w zakresie zezwoleń, o których mowa w art. 141a § 1 k.k.w.

[6] L.dz. BO.070.18.2.2019.

W związku z przedstawioną informacją o modyfikacji wzoru wniosku skazanego od dnia 1 listopada br. uprzejmie proszę o przesłanie jego kopii i podjęcie działań zobowiązujących dyrektorów jednostek penitencjarnych do pisemnego powiadamiania osób pozbawionych wolności o decyzji dyrektora w zakresie udzielenia przepustki z art. 141a k.k.w. oraz warunkach jej realizacji.

4. Zakaz przebywania samotnie w celi mieszkalnej

Jeżeli zaś chodzi o problematykę pozostawiania osadzonych na korytarzu oddziału mieszkalnego w czasie, gdy współosadzonych nie ma w celi mieszkalnej, pragnę podkreślić, że RPO nie odnosi się do chwilowego (kilkuminutowego) pobytu na korytarzu, lecz do przypadków, gdy nieobecność współwięźniów jest dłuższa (co najmniej godzinna). Rzecznik nie dopuszcza sytuacji, w której osadzony, nie mogąc przebywać w swojej celi, przez ten czas pozostaje na korytarzu pawilonu mieszkalnego. Uprzejmie proszę o ponowne przeanalizowanie tego zagadnienia.

5. Pytania

Na tle przesłanej Rzecznikowi odpowiedzi zrodziły się jeszcze dodatkowe pytania, które przedstawiam poniżej.

a. Czy Minister Sprawiedliwości rozważa znowelizowanie rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie sposobów załatwiania wniosków, skarg i próśb osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych w taki sposób, aby w przypadku, gdy dyrektor zakładu karnego albo aresztu śledczego nie przychyli się do skargi, przywrócić obowiązek informowania osadzonego o możliwości złożenia skargi na sposób jej załatwienia do właściwego organu?

b. Do kiedy dyrektorzy jednostek podstawowych mają czas na wdrożenie zmian w porządkach wewnętrznych w celu zagwarantowania poszanowania art. 91

pkt 6 i art. 92 pkt 7 k.k.w.? Czy Centralny Zarząd Służby Więziennej będzie następczo weryfikował treść porządków wewnętrznych?

c. Odnosząc się do punktu 11 odpowiedzi Pani Minister pragnę również zapytać o szczegółowe zasady wydawania skazanym kopii oceny okresowej. Czy będą one wydawane nieodpłatnie osobom odbywającym karę w systemie programowanego oddziaływania oraz w systemie terapeutycznym? Jeżeli Służba Więzienna nie zdecydowała się na takie rozwiązanie, to uprzejmie proszę o przedstawienie uzasadnienia tej decyzji.

d. Jak wskazano w pierwszym punkcie odpowiedzi, resort sprawiedliwości, w uzgodnieniu z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Ministerstwem Zdrowia, zamierza wypracować nowe rozwiązania prawne i organizacyjne zmierzające do zapewnienia humanitarnego traktowania osób ciężko chorych. Uprzejmie proszę o informację, czy rozmowy zostały już podjęte i jakie wstępne założenia przyjęto do realizacji.

Bardzo proszę Panią Minister o odniesienie się do powyższych kwestii i udzielenie odpowiedzi na przedstawione pytania.

Z poważaniem

Wojciech Brzozowski

Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

/-wydano i podpisano elektronicznie/